

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar
adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

H. DE JONG — AMSTERDAM

De Messiaanse verwachting gesymboliseerd in de tempelbouw ¹⁾

2 Samuël 7 en 1 Kronieken 17 — de twee parallel lopende hoofdstukken, die vertellen, hoe de grote messiaanse belofte aan het huis van David gegeven is. De geschiedenis begint met het vertederende verhaal, dat David en Nathan het voor de Here zo zielig vinden, dat terwijl de koning in een cederen paleis woont, zijn ark verblijft onder een tentkleed. Vanuit een zekere gearriveerdheid — David heeft rust van alle vijanden rondom — wordt omgezien naar de Here, die alshetware bij deze ontwikkeling ten achter gebleven is.

Het is allemaal welgemeend en lief bedacht, maar het is niet zo vreemd, dat in het vervolg van de geschiedenis de ijverzucht van de Here, de God van Israël, om zo te zeggen, losbarst. Want de allerheerlijkste dingen worden in deze hoog-messiaanse hoofdstukken gezegd, maar vergis u niet: ze worden op een gloeiende toon gesproken. Het bekende woord uit Jesaja 9 klinkt er in door: de ijver van de Here der heerscharen zal dit doen. Immers, Gods eerezucht is hier geprikkeld: Is het nu Israël dat zorgt voor Gods huis, Gods rust, Gods eindbestemming, of is het de Here God, die met Israël onderweg is naar Zijn Vaderhuis, Zijn huis met de vele woningen, Zijn voltooide koninkrijk? Toch dit laatste. En vandaar de grote omkering, die in dit verhaal plaatsvindt. Vers 5: „Zo zegt de Here, zoudt gij voor Mij een huis bouwen, om in te wonen?“ En vers 11: „Ook kondigt de Here u aan: de Here zal u een huis bouwen“. Behalve omkering: Ik (de Here) — voor — u in de plaats van gij

(David) — voor — Mij, treft hier ook de overgang in de betekenis van het woord „huis“. De ene keer, in Davids plan, is „huis“ het stenen gebouw van de tempel. De tweede keer, in het antwoord van de Here, is „huis“ het huis van vlees, de dynastie die uit David is voortgekomen, met Jezus Christus als het lichtende eindpunt.

Rond deze twee betekenissen van het woord huis is ook één van de psalmen opgebouwd, de honderdzevenentwintigste: „Zo de Here het huis niet bouwt...“ Daar gaat 't over het stenen huis, waar bouwlieden aan te pas komen. Een mens spant zich daarvoor in in het zweet zijns aanschijns, is vroeg op, gaat laat naar bed, hij werkt voor z'n toekomst, z'n rust. Maar als de Here dat niet zegent, is alles tevergeefs, onderworpen aan ijdelheid. Zo de Here het huis niet bouwt... Maar hoe bouwt de Here dan het huis? „Hij geeft het Zijn beminde in de slaap; zie, zonen zijn een erfdeel des Heren...“ Langs de weinig presteerderige weg, die wij de slaap, of ook wel de bij-slaap noemen, waarbij de man en de vrouw gelijkelijk *ontvangende* partij zijn, bouwt de Here het huis, brengt Hij de mens tot zijn bestemming. Deze psalm (127) is ook messiaans, omdat kinderen *op zich zelf* niet zomaar bouwstenen voor God zijn. In Davids huis zijn ook wel kinderen geboren, die de dynastie bepaald niet verder gebracht hebben. Denk aan Absalom, denk aan Adonia. Het gaat in zo'n psalm als de honderdzevenentwintigste op 'n verborgen wijze om het kind onder de kinderen, de zoon onder zonen; om degene, die werkelijk onze pijlkoker vult, die werkelijk ons weerbaar maakt, zodat we niet be-

schaamd worden, als we spreken met de vijanden in de poort (Ps. 127 : 4, 5).

Terug naar de geschiedenis van 2 Sam. 7 en 1 Kron. 17. David neemt zich voor, voor God een huis te bouwen. Je zou kunnen omschrijven: hij wil Gods koninkrijk doen komen. Maar de Here God zegt: nee David, Ik zal Zelf Mijn koninkrijk doen komen. Daartoe bouw Ik jouw huis, jouw dynastie.

Wordt Davids aktiviteit daarbij dan helemaal uitgeschakeld? Ach nee, maar die ingeschakelde aktiviteit van David is er een, waarbij je niet kunt nalaten te glimlachen. Het is namelijk zijn slaap, zijn bijslaap. En nu is het wel zo, als je een jonggetrouwde man naast zo'n hoog-zwangere vrouw ziet voortstappen, dan is er de trots van „kijk mij nou“. Maar spreek je de jonge vader direct na de geboorte, dan is alle prestatiegevoel van hem afgefallen. Je ontmoet dan meer een klein kind, dat een geschenk ontvangen heeft, waarvoor z'n handjes te klein zijn. Vader en moeder zijn beide *ontvangende* partij. Aktiviteit? Prestatie? Ja, hoor, zegt God, en z'n ogen lachen: Ik zal jou een huis bouwen.

Zo heeft God Davids huis gebouwd met zonen. Maar ook hier ging het onder de zonen om de zoon. Hier kan ik wijzen op een belangwekkend verschil tussen die twee hoofdstukken, die ik tot dusver samen nam: 2 Sam. 7 en 1 Kron. 17. Een belangrijk verschil in de aankondiging, die de Here aan David doet. Ik citeer: „Ook kondigt de Here u aan: De Here zal u een huis bouwen. Wanneer uw dagen vervuld zijn en gij bij uw vaderen ter ruste zijt gegaan, dan zal Ik uw nakomeling, uw eigen zoon, na u doen optreden, en Ik zal zijn koningschap bevestigen. Die zal Mijn naam een huis bouwen en Ik zal zijn koninklijke troon voor immer bevestigen. Ik zal hem tot een Vader zijn en hij zal Mij tot een zoon zijn. Wanneer hij ongerechtigheid bedrijft, zal Ik hem tuchtigen met een roede der mensen en met slagen der mensenkinderen. Maar mijn goedertierenheid zal van hem niet wijken, zoals Ik haar heb doen wijken van Saul, die Ik voor uw aangezicht heb weggedaan.

Uw huis en uw koningschap zullen voor immer bestendig zijn voor uw aangezicht. uw troon zal vast staan voor altijd“. Slaan we nu 1 Kron. 17 op, dan treffen we daar dezelfde aankondiging aan, maar met opmerkelijke verschillen. Ook daar staat: „Ik zal uw nakomeling doen optreden“, maar dan wordt er niet aan toegevoegd: „uw eigen zoon“, maar „één van uw zonen“. Nog opvallender is, dat er een belangrijke zin wegvalt, deze: „wanneer hij ongerechtigheid bedrijft, zal Ik hem tuchtigen met een roede der mensen en met slagen der mensenkinderen“. Deze verschillen mogen we zo uitleggen, dat in 2 Sam. 7 meer direkt historisch gesproken wordt. Davids eigen zoon is daar Salomo, de tempelbouwer, en over hem heen wordt tegelijk gelet op de reeks van David-zonen, die na hem is opgetreden. Onder die waren zeer onwaardige troonopvolgers, die God inderdaad heeft moeten tuchtigen en straffen. Bedenk maar eens, hoe dat in de ballingschap gebeurd is.

Dezelfde toon als in 2 Sam. 7 wordt aangeslagen in Psalm 89, een lied waarin ook terug gekeken wordt op de concrete en hachelijke geschiedenis van Davids dynastie, tot en met de ontluistering ervan in de ballingschap. Het eigenaardige is in deze psalm, dat de Here God het huis van David met zware straffen bedreigt in

IN DIT NUMMER

- Pagina 289
Drs H. de Jong.
De Messiaanse verwachting gesymboliseerd in de tempelbouw
- Pagina 390
Ds E. R. Postma,
Over „Saamhorig“
- Pagina 391
Ds C. P. Plooy,
Liturgische Formulieren (slot)
- Pagina 392
D. W. L. Milo,
Mijn vriend Alexander
- Pagina 394
Prof. C. Veenhof,
Een teleurstellende uitgave
- Pagina 395
Ds J. Vonkeman,
Boekbespreking

¹⁾ Voordracht, gehouden voor de E.O. (radio) op 5 november 1976.

geval van ongehoorzaamheid, maar tegelijk zegt, dat Hij Zijn goedertierenheid er niet aan zal onttrekken. Die dubbelheid wordt opgeroepen door het feit, dat in het huis van David de zoon nog onder de zonen verborgen is. De zoon, om wie het in het huis van David gaat, in wie God tot Zijn huis, Zijn rust komt, onderscheidde zich nog niet duidelijk van de zonen, onder wie er geweest zijn, die zeer onmessiaans geregeerd hebben.

Maar 1 Kron. 17 is eeuwen later geschreven. De ballingschap is dan lang achter de rug. Als dan de belofte aan David nog eens onder woorden wordt gebracht, staat niet meer de concrete geschiedenis van Davids dynastie voor de aandacht.

Die is al lang verleden tijd. Er zitten geen David-zonen meer op de troon van Israël, niet die het goed doen en niet die het slecht doen.

En de verwachting heeft zich dan ook van die concrete geschiedenis wat losgemaakt. Er is een tijd geweest in Israël, de tijd der koningen, dat bij iedere nieuwe koning op Davids troon als 't ware gevraagd werd: is hij degene die komen zou, of moeten wij een andere verwachten?

Maar in de tijd van Kronieken stelde men die vraag niet meer. Men begreep dat men inderdaad een andere moest verwachten. Nog niet op z'n allerduidelijkst, maar toch duidelijk is bij Kronieken de zoon der verwachting tegenover de andere zonen gesteld. „Een van uw zonen”, heet het nu wat afstandelijk.

En het besef is ook aanwezig, dat deze verwachte zoon niet meer bedreigd behoeft te worden met een roede der mensen en met slagen der mensenkinderen wegens zijn ongehoorzaamheid. Hij zal de ware Davidide zijn, de betrouwbare, het heilige zaad.

Daarom laat Kronieken die dreigende zin dan ook weg.

Juist als we deze twee hoofdstukken met elkaar vergelijken, 2 Sam. 7 en 1 Kron. 17, merken we, hoe Israëls profeten bezig zijn geweest met de grote Davidsbelofte. Deze belofte zelf heeft een geschiedenis doorgemaakt. Er is aan gewerkt. Betekent dit: er is mee geknoeid? Nee, langs de weg van het gelovig er mee bezig zijn, heeft Gods Geest de ogen geopend voor telkens nieuwe diepten in deze belofte. Zo maakte met de voortgang van Israëls geschiedenis de gelovige verwachting zich langzaam los van het Davidshuis, zoals het concreet in de historie was opgetreden. Het besef brak door dat men voor de zoon van David niet de baan van de succesieve Davidskinderen moest afkijken — wat uit het vlees geboren was, was vlees! — maar dat de blik opwaarts gericht moest

worden naar de God van deze belofte. Hij, de Here, moest in het huis van David wel op 'n zeer speciale manier gaan bouwen om de ware Davidszoon te brengen, Jezus Christus. Hij moest dat zó doen, dat op een volkomen wijze in vervulling ging wat in Psalm 127 staat: Hij geeft het Zijn beminden in de slaap. Niet eens meer in de bijslaap, nee, echt, in de slaap. Zoals Adam zijn Eva gekregen heeft in een diepe slaap, dat wil zeggen als puur geschenk. Zoals God Zijn verbond met Abraham sloot in de slaap, d.w.z. als puur geschenk. En zoals Christus geworsteld heeft, toen de jongeren sliepen. Er was geen inbreng hunnerzijds. De Davidszoon is geschenk van boven, verwekt toen Jozef sliep. Hij is maagdelijk geboren, het door God gebouwde huis, waarin Hij woont met de Zijnen.

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

Over „Saamhorig”

Kennisgeving

Tot nu toe is in „Opbouw” geen geboortebericht opgenomen van het blad „Saamhorig”, ondertitel: „Maandblad tot samenbinding van Vrijgemaakt Gereformeerden”.

Met die laatste zijn bedoeld de zgn. binnen- en buitenverbanders. Het ontbreken tot nu toe van een aankondiging was o.m. te wijten aan het feit, dat aan het redactieadres van Opbouw geen exemplaar was toegestuurd.

Hoewel het eerste nummer gedateerd is Oktober '76, bleek mij dat heel wat gemeenteleden er niet van op de hoogte waren. Dat vormt de reden waarom ik er persoonlijk enige aandacht aan besteed.

De redactie van „Saamhorig” wordt gevormd door de broeders A. P. de Boer (Nijkerk), A. Ros (Maassluis), S. W. P. Verkade (Vlaardingen) en H. J. Zemel (Almelo). Als adres redactie en administratie van het blad staat vermeld: S. W. P. Verkade, Zuidbuurtseweg 2a, Vlaardingen.

In de redactie-verklaring wordt o.m. gezegd: „Al langere tijd koesterden verschillende leden van zowel de binnen- als de buitenverbandkerken een sterk onbehagen over de breuk van de jaren 1967 e.v. en over de stilte die geleidelijk rond de scheuring en de gevolgen ervan was gevallen. En in onderlinge kontakten

Kerkelijk Leven

groeide bij hen het besef van de noodzaak om die stilte op een of andere manier te doorbreken en te bewerken, dat in beide kerkgemeenschappen en tussen de leden daarvan de verschrikkelijke scheur die in de zestiger jaren in veel gemeenten broeders en zusters die tevoren aan één Avondmaalstafel en onder één kansel zaten uiteendreef, weer bespreekbaar en besproken zou worden.

Aan beide zijden van de breuklijn lijkt echter de laatste jaren eerder van een consolidatie van het eigen kerkelijk leven dan van een bezinning op deze gescheurdheid sprake te zijn. De buitenverbandkerken zijn bezig met de vorming van een min of meer georganiseerd kerkverband. De binnenverbandkerken wijden zich na een periode van strijd en confrontatie nu aan de opbouw en vernieuwing van het kerkelijk leven...”

Verderop wordt geconstateerd: „De huidige verhouding tussen de binnen- en buitenverbandkerken biedt voor optimisme over een spoedig herstel van de breuk weinig reden. Wie de kerkelijke hemel afspeurt naar een wolkje als eens mans hand, zal daardoor niet erg bemoedigd worden.”

Op de vraag: „Maar wat wil

Saamhorig nu konkréet” wordt geantwoord: 1. Saamhorig wil proberen te bewerken dat de breuk... niet „gewoon” wordt, niet wegzakt in het moeras der historie... 2. Ook de niet te onderschatten verschillen van inzicht die... voor een deel oorzaak waren van de breuk zullen opnieuw aan de orde moeten komen... 3. Saamhorig wil ook aan de kerkleden die in de pers als regel over weinig uitingsmogelijkheden beschikken, een kanaal bieden waarlangs zij hun mening over de vragen in geding naar voren kunnen brengen... als mondig leden van de kerken... 4. Tenslotte... hoopt Saamhorig eraan mee te werken dat men weer een reëel beeld van elkaar gaat krijgen, dat karikaturen... verdwijnen...”

Reacties

Onder het kopje „Geen lang leven...” staat o.m. te lezen: „We hopen tenslotte dat Saamhorig geen lang leven beschoren zal zijn, doordat andere bladen onze taak overnemen, of, nog liever, doordat de breuk... zou worden geheeld in de weg van gezamenlijk luisteren naar Gods geboden”.

De zinsnede „doordat andere bladen onze taak overnemen” bevat duidelijk een uitnodiging.

In het Nederlands Dagblad stonden kort daarna een aantal persoonlijke reacties van o.m. kerkblad-redacteuren. Van de kant der buitenverbanders waren deze betrekkelijk positief. Daarnaast las ik reacties van ds J. Kok en ds M. K. Drost (in het „Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Holland”), van dr J. Douma (in „De Reformatie”) en van ds D. K. Wielenga (in de rubriek 'Kerkelijk leven' uit „De Schaapskooi”

Aan onze abonnees

Teneinde de wederom gestegen kosten van drukken en verzenden de baas te blijven, zien we ons genoodzaakt de abonnementsprijs van ons blad in bescheiden mate aan te passen. Deze zal m.i.v. 1 januari 1977 f 35,— per jaar bedragen.

We hopen dat U voor deze maatregel begrip zult hebben.

Het Bestuur

overgenomen in „De Reformatie”). Tenslotte de conclusie van ds F. de Vries, verzorger van laatstgenoemde rubriek: „De redactie van 'Saamhorig' spreekt de wens uit dat het blad niet lang zal bestaan. Met die wens ben ik het hartgrondig eens; mijn motief is echter een ander: dat het z'n kerkverwoestend werk slechts kort zal voortzetten”. De reactie van ds Wielenga ligt er trouwens ook niet om, terwijl de overige genoemde misschien wat gematigder van toon zijn, maar ook nauwelijks aanmoedigend te noemen.

Ter overweging

Begon ik met een „geboortebericht”, de binnenverbandse officiële reacties zijn in de trant van „een doodgeboren kindje”, zoniet „abortus provocatus”. Bij mij persoonlijk roepen ze de herinnering op aan een klimaat en sfeer die benauwend en verstikkend waren. Daarnaast staat dat bij de op-richting van „Opbouw” van meet af gezegd is: wij willen niet polemiseren (al is dat niet altijd gelukt). Op zichzelf genomen ge-

noeg reden het hierbij te laten. Zeker als ik in de reacties op nieuw de Open Brief, het independentisme, de loslating van de band aan de belijdenis en wat dies meer zij zie passeren.

Persoonlijk (en op dat punt ben ik het met ds Wielenga eens) heb ik er geen behoefte aan nog eens de gezondheid en het leven van ettelijke kerkmensen in de waagschaal te leggen. Nog daargelaten dat onze subtiële discussies voor een buitenstaander nauwelijks te volgen zijn en nog minder interessant.

Wie echter werkelijk naar de diepere achtergronden wil speuren, moge zich o.a. de volgende vragen stellen:

Wat betekent bijbelse christelijke vrijheid bij de hantering van kerkorde en belijdenisgeschriften, of anders gezegd: waar liggen de grenzen van zowel bandeloosheid als wetticisme?

Hoe komt het dat mensen van ge-

reformeerden huize het felst zich keren tegen hun eigen broeders en in een broederstrijd bereid zijn desnoods over lijken te gaan? Is het „bekvechten” ons soms aangeboren?

Is uiteindelijk, bewust of onbewust, niet een vorm van rationalisme onze diepste drijfveer, juist als we bezig zijn „consequenties te trekken” uit bijvoorbeeld „het ethisch conflict” (m.i. zelf al een vorm van „consequenties trekken”)?

Zou het niet zinnig zijn, alvorens het gesprek verder te voeren, onszelf aan te leren „zindelijk te denken” i.p.v. ons te begeven in het stellen of oplossen van foute dilemma's?

Met opzet heb ik zoveel mogelijk geïjkte termen vermeden. Wil men in een discussie de diepte zoeken — akkoord. Maar het valt te vrezen — en te hopen — dat het dan een discussie wordt door de diepte heen.

C. P. PLOOY — EDE

Liturgische Formulieren (2)

Het Avondmaalformulier

In het gedeelte over de zelfbeproeving valt op, dat de lijst van zonden is weggelaten. Opmerkelijker echter is dat ook de zinsnede over het zich een oordeel eten en drinken is geschrapt! Hoewel dit toch een bijbels gegeven is, het syn. geref. formulier heeft het dan ook laten staan.

Wellicht heeft hier een pastoraal motief mee gespeeld: het niet recht verstaan van deze woorden heeft immers al veel geestelijke schade aangericht.

Waar door heel dit vernieuwde formulier heen op lofwaardige wijze gestreefd wordt naar hedendaags nederlands, valt te meer op dat het woord „nochtans” toch gehandhaafd is. Het gaat hier om de merkwaardige opeenstapeling uit het oude formulier: „nochtans, desniettemin, overmits”. In het vernieuwde formulier is dat geworden: „nochtans, omdat enz.”. Waarom nog niet een stap verder gegaan op de weg der vereenvoudiging en er van gemaakt: „Maar wanneer ons door de genade van de H. Geest deze gebreken van harte leed zijn...”

Soms betreurt je het dat een bepaald gedeelte niet wat ingekort is en soms dat een andere gedeelte wel ingekort is.

Een voorbeeld van het eerste is het gebed voor de viering van het avondmaal. Dat is vrijwel ongewijzigd gebleven, wat met meer gebeden in deze formulieren het geval blijkt te zijn. Vermoedelijk omdat deze meegebeden en daarom hen vertrouwd geworden zijn. Toch is het te meegebeden en daarom hen vertrouwd geworden zijn. Tich is het te betreuren, dat daardoor de opeenstapeling van woorden onaangestast gelaten is, terwijl we toch de duidelijke waarschuwing van Jezus zelf hebben tegen omhaal van woorden bij ons bidden. (Matth. 6:7). Ik denk nu aan een zin als deze: „Wil onze verslagen harten (moeten die altijd verslagen zijn? P.) met zijn waarachtig lichaam en bloed, ja, met Hem, waarachtig God en mens, het enige hemelse Brood, door de kracht van uw H. Geest voeden en versterken.”

Had dat nu niet vereenvoudigd kunnen worden tot de bede: „Wil ons met Zijn lichaam en bloed voeden en laven”?

Daarentegen valt weer te betreuren de inkorting bij de parafrase van de instellingswoorden van Jezus. Ik vind dat toch wel een heel fijn stukje in het oude formulier. Het is bij deze vernieuwing van de Ik-toon overgebracht in de Hij-toon. Daar is wel wat voor te zeggen, maar ik mis nu toch wel de warmte van het persoonlijk aangesproken worden door de Heer: dat Ik voor u... daar gij anders de eeuwige dood had moeten sterven... mijn lichaam aan het kruishout in de dood geef.

Pastorale notities.

Het kruis op zich nemen

Het bijbelse woord 'kruis' ziet niet op de gewone moeiten van het menschenleven: ziekten, tegenspoeden, financiële zorgen, terugslag in zaken. Die lasten nemen we niet zelf op. Die worden over ons gebracht. Ze overkomen ons vanwege de zonde.

De Schrift bedoelt met ons kruis het lijden, dat we om 's Heren wil moeten dragen. Dat is de bijbelse zin van het woord kruis. Het kruis als symbool van smaad en hoon.

Christus heeft dat kruis in werkelijkheid gedragen, toen Hij naar Golgotha ging. Toen droeg Hij de spot en hoon en verachting van de joodse kerkwereld.

Tevoren had Hij zijn volgelingen gewaarschuwd, dat zij in de wereld en met name in de kerkwereld diezelfde smaad en vijandschap zouden ondervinden. Zij zouden ook hun kruis te dragen krijgen, en in dat opzicht gemeenschap aan zijn lijden hebben. Zij zouden in hun smaad en vervolging de overblijfselen van zijn verdrukking mogen dragen. Mogen dragen. Het is genade om daarin deelgenoot van Christus te zijn.

Daarom sprak Jezus ook van het zelf op zich nemen van het kruis: niet gedwongen maar gewillig en met blijdschap. En dat maar niet eens, voor een enkele keer, maar in bestendige bereidheid.

Laten we toch niet menen, dat het kruis op zich nemen alleen maar in bepaalde tijden nodig was.

Tegenover het judaïsme. Bij de christenvervolgingen in Rome. In de dagen van de spaanse inquisitie. In de perioden van Afscheiding en Doleantie en heftige kerkstrijd. En dat het nu weer voorbij is en in ons eigen kerkelijk leven niet zal voorkomen.

Nee, het kruis dagelijks op ons nemen, elke dag, op iedere plaats, tegenover ieder, door woord en daad Christus belijden. Tegen de stroom in. Tegen afval en kerkelijke zonden in. Tegen ontrouw en onrecht in. Als broeders worden verdrukt. Als wereldse praktijken worden gevolgd. Als kerkelijke hoogmoed en kerkelijke politiek bestraft moeten worden.

Dán geen mensen ontzien. Niet zwijgen om des lieven vredes wil. Niet de vriendelijke man of de lieve broeder en zuster willen blijven. Maar het kruis aanvaarden. Laten we het oog gericht houden op onze Heer Jezus Christus, die zoveel tegenspraak van de zondaren tegen Zich heeft verdragen, en volgt Hem na!

B. Telder, Bilthoven

Zoals in het formulier van de syn. geref. kerken is ook in dit formulier een verwijzing naar de Bruiloft des Lams ingelast. Het motief van de verwachting van Christus' wederkomst kwam in het oude formulier zeker niet tot zijn recht. Niemand zal willen zeggen, dat de zaak opgelost is door „ergens” een zinnetje over de Bruiloft des Lams in te voegen, — men zou veel eer een heel nieuw formulier moeten schrijven, waar de blijde toekomstverwachting helemaal door heen speelt, een formulier getoonzet op het „Maranatha”. Maar goed, alles kan niet ineens. We zijn hier al blij mee.

In de bekerformule mis ik de woorden: die wij dankzeggende zegenen, of in de N.V. van 1 Kor. 10:16: waarover wij de dankzegging uitspreken.

De bedoeling van deze woorden is, dat bij het opheffen van deze beker de lof des HEREN werd uitgesproken. Maar al te vaak heeft de oude formulering de indruk gewekt, alsof de beker of de inhoud ervan gezegd werd, — iets wat in hetzelfde formulier nu juist valt onder de zonden, die een obstakel zijn voor de viering van het avondmaal. Zelf spreek ik de bekerformule dan ook liefst zo uit: de beker der dankzegging, waarbij wij de naam des HEREN prijzen...

Ook het gebed na het avondmaal is verbeterd. Een konstatering als: Gij hebt tot sterking van ons geloof het avondmaal laten instellen, — hoort in een gebed niet thuis. Het is nu harmonisch in het gebed opgenomen: wij loven U om uw genade, dat Gij ons geeft een waarachtig geloof, waardoor wij Uw weldaden deelachtig worden en dat Gij tot sterking daarvan het avondmaal liet instellen.

Beter dan „loven” had ik hier „danken” gevonden, waarbij ik dan het „danken” uit de eerste regel van dit gebed vervangen had door „loven”. Ik zou liever God willen loven voor het heerlijkste van al zijn weldaden ons bewezen: Jezus Christus, en Hem willen danken voor de gaven van het geloof en van het avondmaal.

Hoezeer men kennelijk de gebeden heeft willen ontzien, blijkt uit de ongerepte staat van een lange, ingewikkelde zin als deze:

„Wij bidden U, dat Gij door de werking van uw H. Geest de gedachten van onze Here Jezus Christus en de verkondiging van zijn dood ons tot dagelijks toenemen in het rechte geloof en in de zalige gemeenschap met Christus wilt doen strekken”.

De enige verandering is dat „gedijen” is vervangen door „strekken”. Waarom vastgehouden aan de moeilijke konstruktie: dat Gij dit en dat ons wilt doen strekken tot dagelijks toenemen in ons geloof? Dat kan toch eenvoudiger zo: „... dat door uw H. Geest de gedachtenis van onze Here Jezus Christus en de verkondiging van zijn dood ons moge doen toenemen in het rechte geloof enz.”

Het Korte Avondmaalformulier

Het valt te loven, dat de meeste kerken tegenwoordig een kort avondmaalsformulier in gebruik hebben naast het lange, oud of vernieuwd. Gemeenten, die twee maal op één zondag avondmaal vieren en anderen, die vaker dan 4 of 6 maar per jaar de tafel des Heren aanrichten, zijn hier zeer bij gebaat. In onze kerken worden de 2 korte formulieren van Rijswijk veel gebruikt, soms ook het korte formulier van de syn. geref. kerken. De korte formulieren van Rijswijk hebben een heel andere opzet dan het oude formulier, al valt op dat ook hier aan de gebeden weinig veranderd is. Persoonlijk acht ik het een nadeel van deze formulieren, dat ze een aaneenrijging van teksten bieden. Het tweede formulier wordt trouwens veel minder door het bezwaar gedrukt dan het eerste.

Het lijkt vreemd om daar kwaad van te zeggen. Toch meen ik, dat een aaneenrijging van teksten nog geen preek is en ook nog geen belijdenisformulier is, maar ook nog geen liturgisch formulier. Daarom mag ik graag gebruik maken van het syn. geref. korte formulier, — wat dan weer gedrukt wordt door het niet kunnen meelesen van het formulier door de gemeente.

Maar nu kunnen we ook het chr. geref. korte formulier gebruiken. Het volgt de lijn van het oude formulier. Het heeft een andere lofprijzing na het avondmaal, bestaande uit enkele passende gedeelten uit Ef. 2 en 3, terwijl de viering wordt besloten met het gebed des Heren, wat beter is dan het weinig zeggende slotgebed van het oude formulier.

Wat al te rigoreus is er in het oude formulier geknipt, als er in dit korte formulier al heel weinig overblijft van wat wel het mooiste stuk is van het formulier, wat nl. volgt op: laat ons nu ook overdenken waartoe ons de Here Jezus het avondmaal heeft ingesteld. Van heel dit aangrijpende stuk over „de vrolijke ruil” (Luther) tussen Christus en ons („Hij gebonden om ons te ontbinden enz.”) is niets meer over dan: Hij heeft voor ons die de eeuwige dood verdiend hadden, willen lijden en sterven.

Niets van de vrijpraak door zijn verzoenend sterven voor ons. Dat maakt dit formulier vlak en arm. Het syn. geref. formulier heeft bij alle inkorting juist dit gedeelte „gespaard”. Daarom blijf ik toch liever dat formulier gebruiken dan over te stappen op het chr. geref. formulier.

Het Formulier voor Openbare Geloofsbelijdenis

Dit formulier verschilt in de gestelde vragen niet veel van wat onder ons gebruikelijk is. Toch is er één verschil, dat wel zo essentieel is, dat ik dit formulier niet spoedig zou gebruiken.

Verbond en doop komen er nl. niet in voor. Precies hetzelfde formulier zou gebruikt kunnen worden als een ongedoopte belijdenis zou doen. De onder ons gebruikte vragen noemen verbond en doop in de 3e belijdenisvraag: gelooft gij Gods verbondsbefoel, u in uw doop betekend en verzegeld? Een dergelijke vraag ontbreekt ten enenmale in het chr. geref. formulier.

Zeer fraai vind ik het belijdenisformulier van de syn. geref. kerken (maar ik weet niet in hoeverre dit formulier nog wel overal metterdaad gebruikt wordt).

Aan de vragen gaat in dit formulier een brede inleiding vooraf, die duidelijk uitgaat van verbond en doop. Luistert u maar:

„Als gemeente van de Here Jezus Christus mogen wij met onze kinderen leven in het verbond van Gods genade. Dit verbond wil de drieënige God, Vader, Zoon en H. Geest ons in de Doop bezegelen en bekrachtigen.

Hij neemt ons aan tot Zijn kinderen en erfgenamen, rekent ons in het bloed van Jezus Christus onze zonden niet meer toe, en vernieuwt en herschept ons door zijn H. Geest.

Tevens roept Hij ons in deze heilige gemeenschap Hem als onze God te erkennen, zijn Naam voor de wereld te belijden, en aan het Avondmaal de dood van onze Heiland te verkondigen, totdat Hij komt.”

Hier wordt dus een beknopte samenvatting gegeven van het doopformulier en een overgang gemaakt naar belijdenis en avondmaal.

Dan gaat het verder:

„Tot onze vreugde heeft Hij aan enige broeders en zusters in het hart gegeven, dit heil des verbonds te aanvaarden en naar de eis van dit verbond te leven. Zij begeren in uw midden openlijk belijdenis te doen van de Naam, waarin zij gedoopt werden, en in hun geloof gesterkt te worden door het gebruik van het Avondmaal”.

Daarna worden de vragen gesteld.

Hier wordt duidelijk gesteld, waar deze jonge belijders vandaan ko-

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Mijn vriend Alexander

Een vriend, zegt een Chinees spreekwoord, is iemand die achter uw rug goede dingen van u vertelt. Ha, daar kijkt u van op. Achter iemands rug sprekende moeten we altijd op onze tellen passen. En als een Chinees — een wijze en geen drughandelaar — spreekt over iemands rug, dan vermoeden we de rest al. Maar die rest is bij wijze mensen in goede handen. Achter iemands rug... goede dingen vertellen, dat is vriendschap. Welnu, vandaag wil ik achter zijn rug u iets goeds vertellen over mijn vriend Alexander.

U kent al tenminste twee van zijn naamgenoten. De eerste was Alexander de Grote, geen familie van mijn vriend. Alexander de Grote leefde in de vierde eeuw voor Christus. Hij werd maar 33 jaar, waarvan hij de laatste 13 jaren koning was. Maar in die dertien jaren stichtte hij een wereldrijk, legde de grondslag voor de Hellenistische cultuur, onderwierp het machtige Perzië met Darius de Derde, onderwierp Phoenicië en Egypte en brak deuren open tussen Europa, Azië en Afrika. Zijn wereldrijk werd bij Daniël als het koperen rijk aangeduid. En het is door hem, dat het Grieks de beschaafde voertaal was tijdens het leven van de Heiland op aarde; het is door hem dat het nieuwe testament in het Grieks geschreven werd.

U kent ook die andere naamgenoot, Alexander de Kleine. Hij komt in de Bijbel voor, wat aan de Grote niet beschoren was. Paulus geeft aan Timotheus deze informatie: Alexander, de koperslager, heeft mij veel kwaad berokkend; de Heer zal hem vergelden naar zijn werken. — Men zegt dat een diaken, zijn zware collectezak torsend, eens de verzuchting van Paulus moet hebben herhaald: er zat vrijwel niet anders dan kopergeld in, klein geld. Maar ook Alexander de Kleine was geen familie van mijn vriend Alexander, over wie ik u ga vertellen.

—o—

Want mijn vriend Alexander is geenw ereldhervormer doch een nederig en zachtmoedig mens. Hij is geen centendief maar een edelmoedig man, die weggeeft wat hij heeft. Hij is vriendelijk, ja zijn vriendelijkheid is aan alle mensen bekend. Hij denkt met de medemens mee,

men: niet maar „ergens” uit de wereld, maar uit het verbond, gedoopt en wel, geen vreemden voor en in de gemeente, maar reeds lang daartoe behorende.

In het chr. geref. formulier wordt dat helaas op geen enkele wijze duidelijk.

Ook miste ik na het ja-woord de bevestigingstekst uit 1 Petr. 5:10 en 11. Lijkt dit niet wat op de herv. praktijk van „aanneming” in plaats van „bevestiging”? Toch kan ik me moeilijk indenken, dat de chr. geref. broeders bewust hier de achtergrond van verbond en doop hebben geëlimineerd. Hopelijk blijft dit formulier niet lang in gebruik.

De Bevestigingsformulieren

Hoewel het belijdenisformulier in feite ook een bevestigingsformulier is, denk ik nu speciaal aan de formulieren ter bevestiging van ambtsdragers en van gehuwden.

In de formulieren voor bevestiging van ambtsdragers heeft men zich aangesloten bij de herziene syn. geref. formulieren, zij het met aanzienlijke bekorting, wat alleen maar gunstig genoemd kan worden.

De toespraken tot de bevestigden zijn vervallen, slechts wordt nog de gemeente opgewekt de broeders te willen ontvangen. Ook het gebed is bekort. Van deze formulieren is niet dan goeds te zeggen; ze worden ook als ik me niet vergis hier en daar onder ons al ijverig gebruikt.

Wat het huwelijksformulier betreft: het is interessant dit te leggen naast het syn. geref. formulier, waarmee het sterk overeenkomt. Toch zijn er verschillen.

Het zal niemand verbazen, dat het chr. geref. formulier de tekst uit Ef. 5 over de onderdanigheid van de vrouw aan haar man letterlijk volgt, terwijl het syn. geref. formulier slechts spreekt van: verbonden zijn aan haar man, gelijk de gemeente aan Christus.

zit in de zorg voor een lijdende naaste, helpt waar hij kan, zoekt hulp bij anderen wanneer hijzelf het probleem van de naastenhulp bepaald niet kan oplossen, belt ons steeds even wanneer er een uitzending is die we niet mogen missen, brengt een zonneschijn bij elk kort bezoek, roept een lach op met elk telefoontje, heeft de naaste nog liever dan zichzelf. Herkent u al iets van het portret van een christen? Goed gezien.

Maar hoe goed u ook ziet — u zult mijn vriend Alexander nimmer in de kerk zien. Mijn vriend Alexander is wat u zou kunnen noemen: een buitenkerkelijk christen.

Dat is wat om te verteren! Dat is eigenlijk een onverteerbare zaak voor kerkmensen. Wij, die van jongsaf geleerd hebben dat buiten de kerk geen zaligheid bestaat, dat alleen door de prediking mensen tot geloof kunnen komen, dat alleen de kerk Gods instrument is om zalig te maken wie gelooft — wij hebben daar grote moeite mee wanneer we buitenkerkelijke christenen tegenkomen. Ja eigenlijk willen we die mensen niet zien. We zeggen ijskoud: dat bestaat niet. Die mensen zijn er niet. Want het past volstrekt niet in ons kerkelijk denkpatroon: dat mensen het beeld Gods zouden vertonen en niet ingeschreven staan in het kerkelijk ledenregister. Het past hun eenvoudig niet, van wat staat of kwaliteit ze zijn, om zich op zichzelf te houden. Ze behóren gedoopt te wezen. Ze behóren openbare belijdenis des geloofs te hebben afgelegd. Ze behóren naarstig tot de gemeente Gods te komen, inzonderheid op de rustdag. En zo voort. En áls iemand bij uitzondering op een christen lijkt, maar in wezen een onkerkelijk leven lijdt, is hij geen christen maar vermoedelijk een humanist, een boeddhist, een brahmaïst of iets anders met -ist.

—o—

Maar ook die illusie moet u laten varen. Want mijn vriend Alexander dient geen vreemde goden, loopt geen vreemde filosofieën na. Hij kent maar één God: de schepper van hemel en aarde, zijn hemelse Vader. En hij kent ook maar één Heiland, Jezus Christus, de gekruisigde. En hij weet zich vernieuwd door de Heilige Geest van God, die hem veranderd heeft tot wat hij is.

Mijn vriend Alexander kent de drieënige God, zei ik. Kennen in de zin van: kennis aan Hem hebben, door dagelijkse gesprekken met Hem, door dagelijks de bijbel te lezen, door dagelijks zijn geloof met zijn daden te belijden. Daar is hij sterk in.

Daar loopt hij overigens niet mee te koop. U moet van goeden huize zijn, om hem aan het praten te krijgen. Hij zal zijn parels niet voor de zwijnen gooien. Maar wie hem waardeert om zijn gelijkenis met de Heiland krijgt van hem iets over zijn geloofsleven, over zijn contacten met de Heere, te horen. Die mag even meebladeren in zijn levensboek.

Het wekt echter wel verbazing, dat het syn. geref. formulier gehoorzaamheid vergt van de vrouw, terwijl het chr. geref. formulier niet verder gaat dan de vrouw het volgen van haar man af te vergen.

Verder klinkt het chr. geref. formulier vreugdevoller dan de oude en ook dan het syn. geref. formulier. Ik denk aan een zin als deze, en zo zijn er meer:

„De gemeenschap voor heel het leven mag een vreugde zijn, waarin man en vrouw liefde en trouw, hulp en toewijding van elkaar ontvangen”.

Er kan zelfs gezegd worden, dat op een bepaald moment het chr. geref. formulier meer dan het syn. geref. tegemoet komt aan de huidige maatschappelijke positie van de vrouw, ook de gehuwde vrouw, terwijl nl. in het laatstgenoemde formulier alleen de man gewezen wordt op zijn „verantwoordelijkheid tegenover de samenleving en haar noden, in kerk en maatschappij” — worden in het chr. geref. formulier beiden tesamen op hun verantwoordelijkheid gewezen, wat een duidelijke verbetering is.

Het boekje Liturgische Formulieren

bevat verder nog enige formulieren van de afsnijding van de gemeente en van de wederopname in de gemeente, waar ik nu verder niet op inga. De formulieren, die onder ons het meest gebruikt worden, zijn hiermee nu wel besproken.

Nogmaals wil ik predikanten en kerkeraden gaarne kennisname en waar mogelijk beproevend gebruik van deze formulieren aanbevelen. Het boekje heeft een handig formaat, zo in zak of damestasje mee te nemen, en is een uitgave van D. J. van Drummen, Statenplein 53, Dordrecht. Giro 37982. Prijs f 3,20 en bij 20 ex. en meer f 2,60.

Want mijn vriend Alexander is als een kind. Zijn leven is een prentenboek. Hij vertelt van al die kleine voorvallen, als hij u vertrouwt. Van alle kleine moeiten, van alle kleine vreugden. En achter elk voorval staat de hand van van zijn hemelse Vader: die geeft hem voorspoed en tegenspoed, die geeft hem levensvreugde en teleurstellingen, die geeft hem problemen en oplossingen. Daar is hij zeker van, niet alleen omdat de bijbel het hem verzekert, maar ook omdat hij de hemelse Vader ziet in zijn antwoorden.

Mijn vriend Alexander is als een kind. Kinderen geloven, zonder te zien. Maar Alexander, de kinderlijke gelovige, ziet bovendien. Hij ziet het bewijs van zaken, die een ander nog niet ziet. Hij legt elke avond zijn hoofd pas neer, als hij de bijbel gelezen en met zijn hemelse Vader gesproken heeft. Dan slaapt hij de slaap des rechtvaardigen. Dan zijn alle muizenesten verdwenen, want dan zijn alle zorgen afgewenteld.

En is er weer een oplossing voor een probleem gegeven, dan kan hij even bellen of even langs komen. En vertelt kinderlijk enthousiast: weet je niet wat een zorg ik had om die en die zaak? Nu, ik heb het gisteren nauwelijks aan mijn hemelse Vader toevertrouwd — of vanmorgen kwam het antwoord met de post.

En denk niet dat het alleen om grote moeilijkheden gaat. Ook de kleine dagelijkse dingen durft Alexander rustig voor te leggen. Dat hij, alleenstaande oude man, er met die gladheid niet uitdurft. Dat hij, die twee vrouwen tot haar dood verzorgd heeft, zich zo eenzaam voelt. Dat hij, die levenslang aan uitvindingen heeft gewerkt, zo graag in leven zou blijven tot ook zijn laatste uitvinding ten nutte van de mensheid is gesteld. Maar ook dat hij, even buiten kennis geraakt en lelijk gevallen, directe hulp nodig had. Al die gevallen brengt hij voor zijn hemelse Vader. Want hij weet zeker: Vader laat hem nooit in de steek!

Jawel. Wij denken graag, dat God er is voor grote problemen. Belangrijke zaken durf je Hem voor te leggen als het moet. Zaken van een valse leer. Zaken van wereldformaat. Zaken van kerkscheuringen. Zaken van de zending. Zaken van een goede toekomst voor onze kinderen. Zaken van huwelijk — soms ook van echtscheiding. Dat zijn zaken — menen wij — waarvoor God de Heere audiëntie kan verlenen. Maar een verstopte gootsteen, een bevroren waterleiding, een kapotte accu in je wagentje...

—o—

Jawel, stel u voor. Deze week kocht mijn vriend Alexander een nieuwe accu in zijn oude wagentje. Hij moest namelijk op reis. 's Avonds op de terugweg begon de motor te protesteren. Alexander stopte bij een garage. Die vertelde dat de zaak gesloten was, dat de „nieuwe” accu lek was en dat hij geen vervanging kon leveren. O ja, en dat er niet mee gereden kon worden.

Wat moest mijn vriend doen? Hij kon niet in de kou en in het donker blijven staan. Dus trachtte hij de motor aan het praten te krijgen, hetgeen gelukte. Toen ondernam hij de reis door de Veluwe bossen naar huis. Een hachelijke zaak. De motor sputterde, hakkelde, stotterde. Mijn vriend Alexander legde het aan zijn hemelse Vader voor. Vader — zei hij — wilt U me helpen? Ik zit in grote moeilijkheden. Als de auto het begeeft sta ik de hele nacht in de bossen. Geen mens kan me hier uithalen. Het vriest en ik kan slecht tegen de kou, zoals U weet. Heere God, laat de motor het uithouden zo lang het nodig is.

Er wordt meer gebeden onder de pet dan zonder de pet, zeiden de vaders. Nood leert bidden, zeiden onze moeders. Onze roomse broeders noemen zo iets een schietgebed. Maar wie een gebed of gebedje voor noodsituaties reserveert doet aan mijn vriend Alexander te kort. Deze brengt zijn grote levensnood voor Gods aangezicht — hij brengt ook de kleine noden op de tafel des Heeren. En daarom hield de motor het pruttelend uit, tot twee meter voor een bevriende garage. Die twee meter was gauw overbrugd. De bevriende garage zei: ik wilde juist naar bed gaan meneer, maar u krijgt eerst een nieuwe accu in de wagen, want u moet uw huis halen. Hoe kwam u zo te stoppen op mijn erf? — Dat was de verhoring van mijn gebed, antwoordde Alexander; ik heb mijn hemelse Vader dringend gevraagd de motor te laten praten zolang het nodig was. U ziet dat Vader hoort en helpt.

De bevriende garage had geen verstand van telecommunicatie met de hemelse Vader; wel verstand van motoren. Het is een wonder, zei hij, dat dit ding tot hier heeft volgehouden. — Het blijft een wonder, besloot Alexander, maar daarvoor moet je bij onze hemelse Vader zijn.

En zegt u nu maar niet: een goed verhaal, maar die vriend mist een hoop. Wat hij mist aan kerkelijke wederwaardigheden, wel, bent u daar zo blij mee?

C. VEENHOF — KAMPEN

Een teleurstellende uitgave

Op 8 december 1913 hield de toenmalige rector van de Theologische School van Kampere een rectorale rede die van bijzondere betekenis was. Zij had tot titel „De Crisis der Jeugd” en handelde over een periode uit de eerste jaren van de geschiedenis der Afscheiden Kerken. De bijzondere betekenis van deze rede bestond daarin dat er een belangrijke ontdekking in was verwerkt.

Om te doen beseffen waarin die bestond moet ik even iets uit de eerste jaren van de Afscheiden Kerken vertellen. Zoals velen van onze lezers wel zullen weten was die eerste periode erg moeilijk. Er was ruzie over van alles, en nog wat en tussen verschillende „leiders” van de Afscheiden Kerken boterde het slecht. De twisten liepen ten slotte zelfs zo hoog op dat een synode volledig de mist inging. Dat was die van 1843. Onder de leden ervan waren drie groepen die drie „richtingen” vertegenwoordigden. Nog vóór die synode officieel was geopend waren deze al geducht slaags geraakt, met als gevolg dat vóór de opening van de synode 20 van de 43 afgevaardigden de vergadering verlieten. De overige toden nog enkele dagen verder, maar konden het over geen enkele kwestie eens worden en besloten ten slotte maar naar huis te gaan, nadat afgesproken was niets van wat op de synode verhandeld was te publiceren.

De genoemde ontdekking van prof. Bouwman bestond nu daarin dat hij een aantal documenten vond die betrekking hadden op deze synode. Bovendien vond hij nog ander interessant materiaal over die bewogen periode uit de eerste decennien van de historie der Afscheiden Kerken. En dat alles verwerkte prof. Bouwman in die rede van 1913, welke in 1914 bij Kok werd uitgegeven. Met deze studie schonk Bouwman ons een wezenlijke bijdrage voor geschiedenis van de door hem zo geliefde Afscheiden Kerken.

Deze rede is nu dezer dagen opnieuw in het licht gezonden door dr C. Smits, leeraar aan de Gereformeerde Pedagogische Academie „Albertus Zijlstra” te Leeuwarden en secretaris van de Stichting voor Gereformeerd Wetenschappelijke Arbeid. En, zoals van zelf spreekt, kwam de rede weer uit bij de firma Kok. De eerste druk was reeds vele jaren uitverkocht.

☆☆☆

Misschien zullen lezers die tot nu toe mijn verhaal hebben gelezen verwonderd vragen: waarom staat nu boven dit artikel: een teleurstellende uitgave? Dat vindt zijn oorzaak hierin dat prof. Bouwman van deze rede zelf een tweede zéér vermeerderde druk heeft uitgegeven! En als men van zijn studie een nieuwe uitgave wilde verzorgen men daarvoor natuurlijk die tweede vermeerderde druk had moeten nemen. Dat nu heeft dr Smits niet gedaan. Hij heeft de „oude” opnieuw laten herdrukken.

Wat toch is het geval?

In de jaren 1923-1925 heeft prof. Bouwman een aantal reeksen artikelen in De Bazuin — een door hem geredigeerd weekblad — geschreven over de geschiedenis van de Afscheiding. En daarin heeft hij ook een vermeerderde uitgave van zijn in 1914 uitgegeven studie over „De Crisis der Jeugd” gepubliceerd.

Ik heb daarover meermalen met prof. Bouwman gesproken. Als iemand die de geschiedenis van de Afscheiding van der jeugd af interesseerde had ik die artikelen verslonden. Prof. Bouwman was, zoals hij mij zelf eens zei, van plan die later, uiteraard weer omgewerkt, als boek uit te geven. Maar eerst wilde hij een handboek voor het Kerkrecht voltooien. Dat heeft hij nog kunnen doen al verscheen het tweede deel daarvan pas ná zijn overlijden. Van de uitgave van een Geschiedenis der Afscheiding en der Afscheiden Kerken is het — helaas — niet gekomen.

Toen ik de door dr Smits verzorgde uitgave van de eerste druk onder ogen kreeg heb ik mij daarover zeer verbaasd. Want hij had er van op de hoogte kunnen zijn dat prof. Bouwman een vermeerderde uitgave van „De Crisis der Jeugd” had uitgegeven! In een overzicht van de literatuur over de Afscheiding had ik namelijk in mijn „Prediking en Uitverkiezing” ook het volgende laten afdrucken: „Voor de geschiedenis van de conflicten en scheuringen onder de eerste Afscheiden is speciaal van betekenis: Dr H. Bouwman, *De Crisis der Jeugd*”, *Eenige bladzijden uit de Geschiedenis van de Kerken der Afscheiding*, Kampen, 1914. Deze belangrijke studie werd door prof. Bouwman omgewerkt en belangrijk uitgebreid opnieuw uitgegeven in enkele reeksen vervolgartikelen, welke onder de gemeenschappelijke titel „Uit onze Geschiedenis” door hem in 1923-25 in „De Bazuin” werden gepubliceerd. Prof. Bouwman vertelde mij eens, dat hij van plan was deze artikelen, nog weer eens omgewerkt, als boek uit te geven. Daarvan is evenwel niets gekomen. De opmerking van dr G. M. den Hartogh, *Het Christelijk Gereformeerd Seminarie*, Delft z.j. p. 5: „Het is niet bekend of hijzelf (prof. Bouwman) aan een vervolg (van *De Crisis der Jeugd*, nl. - C.V.) heeft gedacht moet dus gecorrigeerd worden. Prof. Bouwman heeft niet alleen aan zo'n vervolg gedacht, maar dat zelfs ook gegeven. De titels van de bedoelde artikelen zijn: *In dagen van strijd I-IV; Een moeilijke tijd I-VII; Een keerpunt I-II; Vernieuwd Leven I-IX; De synode van 1866; Docent Mulder; De Hereniging I-V*. Prof. Bouwman bespreekt in die laatste reeksen artikelen vooral de besluiten van de generale Synoden der Afscheiden Kerken tot en met die van 1869”.

Ik schreef dit alles om toekomstige beoefenaars van de geschiedenis der Afscheiding op deze in krantenartikelen verborgen, zeer belangrijke bijdragen voor de geschiedbeschrijving der Afscheiding attent te maken. En ten overvloede deed ik dat nog eens in mijn studie *Kerkgemeenschap en Kerkorde*. Kort overzicht van de strijd, gevoerd in de Afscheiden Kerken tussen 1836 en 1840 over *Kerkgemeenschap en Kerkorde*, Amsterdam 1974.

Het is mij een raadsel dat deze mededelingen aan dr Smits niet bekend zijn en/of niet ter harte zijn genomen. Een unieke kans om het thans vermoedelijk geheel onbekende belangrijke materiaal dat prof. Bouwman over de geschiedenis der Afscheiding het licht deed zien werd daardoor op zeer betreurenswaardige wijze verspeeld!

☆☆☆

De eerste twee pagina's van de „editie-Smits” tot pagina 9 — de alinea die begint met de woorden „Om de worstelingen van de eerste jaren der Scheiding te verstaan...” — werden door Bouwman geheel vervangen door de reeksen artikelen: *De Afscheiding, I-XII; De Afscheiding te Doveren c.a.; Gezelle Meerburg en de Afscheiding te Almkerk I-IV; Brummelkamp en de Afscheiding te Hattem I-III; Van Velzen en de Afscheiding te Drogham I-III; A. C. van Raalte; De opbouw der Gereformeerde Kerk trots bange vervolging I-VIII; Verdediging der Afscheiden; I, II; Budding I, V; Ledeboer I-IV*.

Wat in de editie-Smits te vinden is vanaf pag. 9: „Om de wortelingen enz.” tot pag. 17 alinea 1, werd door dr Bouwman onveranderd overgenomen in de reeks „In dagen van strijd” waarmee hij begon in het no. van 17 maart 1923. Vóór deze alinea werd door dr Bouwman een klein stukje ingevoegd. Vanaf deze alinea één op pag. 17: „Nauw was de synode te Utrecht saamgekomen...” tot en met „kwam uit op de Synode van Utrecht, 1837” op pag. 26, werd weer alles onveranderd overgenomen. De gehele volgende alinea tot alinea 1 van pag. 27: „Bij het eindigen der synode...” werd in het Bazuinartikel van 21-4-1923 breder uitgewerkt. Het stuk van pag. 26 beginnend met „Den 18den Juli 1938...” tot pag. 30 de spatie, in de nummers van 5-5-23 en 26-5-1923. Pagina 30: „Na de synode...” tot pag. 32 eerste alinea is weer onveranderd overgenomen. Daarna werd er een klein stukje ingelast. Op pagina 34 van „Ter oorzaak...” tot „Maar vooral...” werd weer sterk uitgebreid in het Bazuinartikel van 23-6-23 opgenomen. Daarna bleef het fragment tot pag. 40 onderaan „de onderscheidene provinciën...” onveranderd. Maar in de plaats van de volgende twee bladzijden tot pagina 43: „De indruk van de synodale vergadering...” werd door Bouwman uitgewerkt in maar liefst ZEVEN Bazuinartikelen! Dan volgt weer een fragment dat in de editie-Smits en De Bazuin gelijk is: pag. 46 laatste regel van de editie-Smits, tot p. 51 1e alinea. Een volgende stuk in de editie-Smits komt evenwel in De Bazuin niet voor: pag. 51 „VAN RAALTE...” tot pag. 57 eerste alinea. En dan zijn drie pagina's uit de editie-Smits weer in De Bazuin-artt. overgenomen. Het slot van de editie-Smits is, je zou wel kunnen zeggen, geheel anders dan wat Bouwman in De Bazuin schreef.

Uit het opgesomde blijkt duidelijk dat prof. Bouwman in zijn tweede, herziene uitgave veel veranderd heeft. Wat zou de editie-Smits aan waarde gewonnen hebben als wat Bouwman aan de eerste uitgave van zijn studie in de tweede daarvan had ingevoegd, b.v. tussen haakjes, in de zijne had opgenomen! Het is nogmaals, zeer te betreuren dat dit niet is geschied. Het volkomen negeren van wat een kerkhistoricus in een door hem zelf herziene en vermeerderde druk van een studie daaraan heeft ingevoegd is iets dat volstrekt ongeoorloofd en onwetenschappelijk is.

☆☆☆

Dr Smit spreekt in de Inleiding op zijn editie ook over een eerherstel van ds Simon van Velzen, doelend op het oordeel dat prof. Bouwman over deze uitspraak. Dat eerherstel is evenwel niet nodig. Daarvoor heeft Van Velzen — onbedoeld — zelf gezorgd!

Het is bekend, dat Van Velzen zelf zeer spijt heeft gehad over zijn optreden in de eerste jaren van de Afscheiding en met name in de beruchte „Amsterdamse twist”. Wie het eigenmachtig in de

„Handelingen” van de synode van 1837 geplaatste „Voorwoord”, de aan de kerkeraad van Amsterdam op 19 februari 1838 gerichte brief en de manipulaties bij zijn beroep uit Friesland naar Amsterdam overweegt komt in Van Velzen in aanraking met een onversneden weinig scrupuleuze kerkelijke hiërarch.

Uiteraard is hier verschil van beoordeling mogelijk! Het is namelijk heel goed denkbaar dat dr Smits een dergelijk optreden vanuit zijn kerkelijk standpunt volkomen juist acht. Maar echt gereformeerd, laat staan Schriftuurlijk, was Van Velzen in dat optreden m.i. niet. Van Velzen is later totaal veranderd! Hij werd een van de meest oekumenische figuren in de Afscheiden Kerken. Voor de vereniging van de Afscheiden en de Dolerende kerken heeft hij als ruim tachtigjarige vurig gepleit en hij woonde in een „makkelijke stoel” gezeten — staan kon hij niet meer — de synode van 1892 bij. Die wilde hij per sé meemaken! Hij was de enig overlevende van de eerste Afscheiden predikanten! Maar het meest ontroerende is zijn laatste rectorale oratie, die hij in 1889 als tachtigjarige geheel uit het hoofd hield, over het hema — een confidentie! — *De vereniging van waarheidsliefde en verdraagzaamheid*.

Het is naar alle waarschijnlijkheid ten gevolge van zijn spijt over wat vroeger door hem was gedaan dat Van Velzen vóór zijn dood de opdracht gaf dat zijn prachtig geordend archief, inhoudend, een uiterst belangrijke en zeer omvangrijke correspondentie, na zijn dood moest worden vernietigd. Dr G. Keizer gaf daar in het *Geref. Theol. Tijdschrift*, 20e jaarg. no. 11, maart 1920, een verhaal van. Hij schrijft daarin o.a.: „Wij willen niet gissen naar de beweegredenen die Van Velzen hebben genoopt om alzo te handelen.” Wat ik hierover schrijf steunt op mededelingen van prof. Bouwman.

Waarop ik in de aanduiding van Van Velzen's optreden in de aanvang der Afscheiding deelde kan men vinden in mijn *Kerkgemeenschap en Kerkorde*, p. 24, 29-30, 4.

Ingezonden

KATHOLIEK, maar niet Rooms-Katholiek; een hardgrondige reactie

In Opbouw van 12-11 jl. (Ambt en Gemeente - G. Janssen) konden we lezen dat „de kerk geregeerd wordt door Christus, die zijn gezag over haar uitoefent door zijn Woord en Geest en de ambtsdragers gebruikt als zijn instrument”. (cursief - Ws) Dit wordt o.a. gezegd i.v.m. de bewering dat de ambtsdragers niet altijd als orgaan van de gemeente zouden optreden en dat in de gemeente geen democratie zou kunnen bestaan omdat dit in strijd zou zijn met Christus' regering van de kerk (Christokratie).

Uit het voorgaande kan iedereen concluderen dat de ambtsdragers wel, dus de gewone kerkleden niet instrumenten zijn van Christus. De R.K. kerk noemde en noemt zulke ambtsdragers: geestelijken, en deze (gewijde) geestelijken stonden tegenover de onmondige leken. Een van de verdiensten van de Reformatie is geweest dat zij deze scheiding tussen geestelijken en leken als onSchriftuurlijk over

boord heeft gegooid. Rome zag in de eerste plaats de ambten, waaraan de gemeenten a.h.w. hingen, de Reformatie herkende de gemeente weer als gemeenschap van mondig gelovigen, geestelijken, priesters, heiligen of hoe men ze ook maar noemen wil. Omdat niet iedereen gaven en tijd heeft om het werk te verrichten dat noodzakelijk is voor het goed functioneren van de gemeente, worden er ambten ingesteld. „Zo is de prediker (inderdaad - Ws) de mond van de gemeente.

Deze instelling van ambtsdragers is m.i. in overeenstemming met die in de N.T.-ische gemeenten. Deze opvatting schijnt ook die van Luther geweest te zijn (zie voormeld artikel), waarbij ik wel aan tekenen dat de Lutherse kerken Luther wel gauw ontrouw zijn geworden.

Tegenover deze opvatting wordt gesteld dat de ambten een (aparte) instelling zijn van Christus en wordt hiervoor een beroep gedaan op Ef. 4:11. De zin van deze verwijzing is mij niet duidelijk, immers op genoemde bijbelplaats wordt gezegd dat Christus zowel apostelen als profeten, zowel evangelisten als herders en leraars aan de gemeenten gegeven heeft. Van de vier genoemde categorieën ambtsdragers staat er nu zegge en schrijve nog één overeind, waaruit toch wel de konklusie getrokken mag worden dat we hier niet te doen hebben met eeuwenverdurende instellingen. Dit beroep deugt dus niet. Was soms een andere tekst bedoeld? Zo ja, dan beantwoorden we die ook maar vast met de opmerking: de brieven van Paulus getuigen op vele plaatsen dat we vrij zijn. Bevrijd van de wet van Mozes. Niet bevrijd om opnieuw onderworpen te zijn aan een Paulinische wetgeving met nieuwe verordeningen hoe we bijv. de kerkregering moeten organiseren of wat wel de positie van de vrouw in de gemeente mag zijn of ... enz.

Het is vreemd, merkwaardig, droevig te merken dat in de gereformeerde e.a. kerken het N.T. nog zo vaak wordt gezien en gebruikt (misbruikt) als een wetboek, zoals de Joden indertijd — maar dan terecht — het O.T. zagen.

De N.T.-ische gemeente is dus vrij om die kerkregering te vormen die zij het beste vindt gelet op het bijzondere karakter van de kerk. Niet de ambten zijn bijzonder en eigensoortig, maar de gemeente. De gemeente heeft een eigen aard, immers zij is gemeente des Heren, de gemeenschap van gelovigen, priesters, heiligen. Heel die gemeente staat onder het gezag van Gods Woord, heel die gemeente bestaat uit Dienaars en

Dienaressen van het Woord en de prediker is de mond van deze Dienaars en Dienaressen. Zijn taak is het Woord te bedienen. Als er vermaand moet worden dan doen de ambtsdragers dit niet als apart instrument van Christus — dat is ROOMS — maar omdat dit tot hun door de gemeente van heiligen gegeven opdracht behoort. Christokratie en democratie zijn niet met elkaar te vergelijken, want het koningschap van Christus behoort niet tot deze wereld. Het tegenover elkaar stellen van deze „regeringen“ verhuult de ware tegenstelling, nl. de regering van de ambten (predikanten!) en de regering van de mondig gemeente. Het mopje van die predikant: „ik ben dienaar des Woords en niet van de gemeente!“ is een mopje dat meer van Rooms zuurdesem dan van Reformatorisch besef getuigt. Het zal verstandig zijn dat bij het maken en aannemen van een nieuwe kerkenordening bijzonder gelet wordt op de mondigheid van de gemeente en het dienend karakter van de ambten aan en niet heersend over de gemeente.

W. H. Westerhuis, Apeldoorn

Naschrift

1. Br. Westerhuis huldigt de opvatting dat de vrijheid, waar het N.T. op verschillende plaatsen over spreekt meebrengt dat we een belangrijk gedeelte van datzelfde N.T. mogen laten voor wat het is, nl. dat gedeelte dat spreekt over de ambten en de ordening van de gemeente.

Dieper nadenken over deze kwestie moet hem er toch wel toe dringen zich af te vragen of hij deze vrijheid wel recht verstaat. De consequentie uit zijn opvatting is toch wel erg verstrekkend! Een verdere discussie zou daarom allereerst over deze vrijheid moeten gaan.

2. Ik heb verder de indruk dat br. W. alleen mijn laatste artikel gelezen heeft. Hij laat tenminste in het geheel niet blijken dat ook ik sterke nadruk gelegd heb op het priesterschap aller gelovigen en op de mondigheid van de gemeente, en de Rooms-Katholieke opvatting van het ambt duidelijk heb afgewezen.

Hoe dit verder zij, zijn reactie bewijst hoe gewenst het is dat we ons blijven bezinnen op de vragen rondom het ambt en de ordening van de gemeente, waarbij dan de basis van deze bezinning wel eerste aandacht vraagt. In zoverre was mij zijn reactie welkom.

G. Janssen

zendingslector aan de Kamper Hogeschool heeft afgesloten. Graag geven we in ons blad aan dit boek aandacht, niet alleen omdat Ds Wielenga voor vele lezers en schrijvers van Opbouw een goede vriend en broeder is gebleven, maar ook omdat het zendingswerk van de Vrijgemaakte broeders onze aandacht en belangstelling heeft. Helaas wordt het ons niet vergund om van dichtbij mee te leven. Het valt immers meteen al op dat de Gereformeerde Zending van Kampen, Haarlem en Leerdam, aan het einde van de vijftig jaren in Zuid-Afrika onder de Zoeloes begonnen, buiten het boek wordt gehouden. Je zou toch zeggen dat we er van 1958 tot aan het einde der zestig jaren toen we buiten verband raakten, er echt wel bij hebben gehoord. Maar het lijkt alsof we in dit boek met terugwerkende kracht er buiten worden gezet. Waarom toch? Juist een boek dat een zendingspanorama bedoelt te zijn, en dat blijkens het „Ten Geleide“ een overzicht wil geven van het geheel

der zendingsactiviteiten, had toch aandacht behoren te geven aan die zending die later buiten verband geraakte. Maar het lijkt wel alsof de geschiedenis in dit boek wordt herschreven. We hebben er kennelijk nooit bij gehoord. Het enige spoor van 'onze' mannen dat aan de aandacht schijnt te zijn ontsnapt, is de vermelding van Ds W. L. Kurpershoek op p. 115.

Van onze kant blijven we met grote belangstelling het zendingswerk van de broeders volgen, omdat daarin tot geloof wordt opgeroepen en gemeenten van de Here Christus vergaderd. Geboeid lieten we het bonte zendingspanorama aan ons oog voorbijgaan. Na een artikel van Ds H. Bouma over 'Zendingsonderwijs aan de Theologische Hogeschool' volgen een twaalfstal artikelen over verschillende aspecten van zendingswerk op Irian Jaya, Soemba en Savoe, Borneo, Brazilië, Curaçao, Suriname en Zuid-Afrika, alles afgesloten met een gedegen artikel van Ds C. J. Haak over de zo bitter-nodige voorbereiding van de zending.

Wanneer je het boek doorleest kom je af en toe iets tegen dat bijzonder de aandacht trekt. Bijvoorbeeld het feit dat de totale bevolking van de gebieden van de Zending van de Gereformeerde Kerken op Irian Jaya op 7000 wordt geschat. Hoewel we zeker oog hebben voor de specifieke moeilijkheden van de arbeid op het voormalige Nieuw-Guinea, lijkt — op een afstand — de blanke top van een 15 zendingsmedewerkers wel wat erg aan de zware kant. Op de meeste zendingsvelden staan een paar arbeiders tegenover duizenden. Wel schijnen aldus de begerenswaardige voorwaarden aanwezig te zijn om tenminste grondig en diep te kunnen werken.

Het lezen van de problemen van de grotestadsending in Curitiba in Brazilië was ontdekkend. Hoe verschrikkelijk moeilijk is het om temidden van duizenden mensen een enkel contact te vinden! En dat ene contact dan eindelijk gevonden, is zo kostbaar!

Soms lijken de schrijvers zich niet al teveel aan te trekken van werkelijke zendingsproblematiek. Wanneer je leest dat een bandrecorder met een nederlandse preek erop ook als zendingspreek wordt gebruikt (p. 164), griezelt het je toe. Soms wordt er grof en ongenuanceerd gesproken, een erebundel voor Ds Wielenga onwaardig. We lezen van een Amerikaanse zending die op Borneo met het geven van aardse goederen de mensen voor het Evangelie trachtte te winnen en de schrijver zegt dan: 'het was de comprehensive approach'. Dan is zeker 'comprehensive approach' wat we lezen van onze eigenste broeders op Curaçao over een zekere actie waarbij voedselpakketten aan behoeftige gezinnen werden uitgedeeld waardoor adressen beschikbaar kwamen. Hierbij kon de zending dan prachtig aansluiten!

Ik vraag me toch echt af of het Bijbels past om temidden van geloof van een 'voodoo'-cultus te reageren als een zending doet: 'Toen ik hen vroeg, of ze uit de Bijbel niet hadden geleerd, dat ze voor dat soort dingen toch niet bang hoefden te zijn...' (155-156). Hier proef ik een westers seculariseerd spreken over heidense cultussen dat aan de Bijbel vreemd is. De Bijbel neemt de heilige religie dodelijk serieus en spreekt niet hooghartig over 'dat soort dingen'. Wie — zo vrees ik — op dergelijke wijze met zijn gelovigen van de jonge kerken over het oude geloof spreekt, zal vinden dat het wel ondergronds wordt gedreven maar niet uitgedreven! Ds Wielenga heeft ons geleerd om genuanceerder te denken!

Het wil me voorkomen alsof de zende-

lingen op Curaçao met een onmogelijke instructie van hun zendende kerk zitten opgescheept. Die heeft bepaald dat door de prediking de mensen vergaderd moeten worden tot de bestaande nederlandse gemeente. Zo worden de zendingen in een onmogelijke situatie gedreven zoals ook wel blijkt uit het artikel van Ds D. T. Vreugdenhil over Antillianisering. Het eerste op weg naar een inheemse gemeente is toch wel dat het Evangelie gehoord wordt in de eigen taal. Het is toch niet voor niets Pinksteren geweest! Nu moet men wel een 'compromis' toepassen in de eredienst, een Nederlandse preek met wat scheutjes liturgisch Papiament. Wanneer blijkt dat een instructie van de zendende kerk de inheemswording van de gemeente in de weg staat, dient deze haastig terzijde te worden gesteld.

Tenslotte nog een gesprekje met mijn oude vriend Ds J. Klammer over zijn artikel 'De Noodzaak van het Self-Supporting' Maken van de Kerken op Irian Jaya'. Men krijgt uit zijn artikel de indruk alsof de drie oude regels van Henry Venn en Rufus Anderson, namelijk zelfonderhoud, zelfregering en zelfuitbreiding van de jonge gemeenten evangelische noodzaak zijn en dat we hier ook met algemeen aanvaarde gedachten in de zendingsliteratuur te maken hebben. Wie zendingswetenschappelijke boeken van de laatste 20 jaar opslaat zal ontdekken dat de drie oude regels ganselijk niet meer als de waarheid gelden in de zin van vroeger. De belangrijkste factor in het leven van de jonge kerk is geen autonomie maar Christonomie, geen onafhankelijkheid maar Christus-afhankelijkheid. Zelfonderhoud kan toch niet als norm voor de zelfstandigheid van een kerk dienen. Een zelfstandige kerk heeft Bijbels het recht om hulpbehoevend te zijn. Er zijn andere normen en tekenen waaraan een kerk beoordeeld en gekend kan worden. Een nieuwe vorm van wetlicisme — en dat virus gedijt zo gemakkelijk in de jonge kerken — ligt dichtbij de invoering van deze regels. Hierbij wil ik geenszins een lans breken voor de onwenselijke en onbijbelse situatie waarbij de jonge kerken — zoals ik het in Zoeloe wel uitdruk — zich als luizen hebben vastgezet in het lichaam van de rijke Westerse kerk.

Wie weten wil hoe het zendingswerk van de Gereformeerde Vrijgemaakte Kerken zich ontwikkeld heeft, kope Zendingspanorama. Hij beseft echter dat er enkele hoofdstukken aan toegevoegd hadden moeten worden over Zoeloe-zending. En dat sommige schrijvers genuanceerder bijdragen hadden kunnen leveren indien ze zich wat beter in de zendingsliteratuur hadden ingewerkt. Nu lijden enkele bijdragen aan oppervlakkigheid.

J. Vonkeman, Richmond, Zuid-Afrika

Boek-bespreking

Zendingspanorama

Het Zendingswerk van de Gereformeerde Kerken in Nederland 1946-1976.

Bolland, Amsterdam 1976, onder redactie van Dr J. van Bruggen en Dr C. Trimp.

Prijs f 24,50.

Het bovengenoemde boek is een soort Festschrift voor Ds D. K. Wielenga die onlangs een periode van 30 jaren als

Kerknieuws

Doorn — Scriba is thans P. J. Rietkerk, Boekweitakker 8, Doorn, tel. 03430-5189.

Den Helder — Moderamen kerkeraad: Ds R. Brands, Kanostraat 101, tel. 02230-23276; praeses: A. P. van Baal, Bankastraat 1, tel. 02230-177709; scriba: A. v. Schijndel, Dommelstr. 36, tel. 02230-17728

Ds J. F. Huestijn J.Fzn. — Ds Van Hulstijn werd 13 dec. jl. 70 jaar. Hij diende de gemeenten van Slikerveer, Amsterdam-Nieuwendam en Oostzaan en ging vervolgens enkele jaren geleden met emeritaat. Hij vestigde zich in Hollandse Rading en verleende vóór de vervulling van de vakature enige hulpdiensten in de kerk te Loosdrecht.

Zwolle - Vakantie Bijbelschool — In de kerstvakantie wordt er weer een vakantie Bijbelschool gehouden van 20-24 dec. in de Zuiderkerk, elke morgen van 10-12 uur. Deze Bijbelschool wordt georganiseerd door de evangelisatiecommissie van de Vrijgemaakte kerk (buiten verband). Er worden bijbelverhalen verteld rondom het thema: „Jezus is de Redder”. Elke dag wordt een aspect van dit onderwerp belicht. In aansluiting hierop leren de kinderen twee teksten: Luk. 19: 10 en Joh. 1: 12. Er wordt gezongen, geknutseld en de kinderen kunnen dia's bekijken. Het programma wordt zo afwisselend mogelijk gemaakt.

De opzet van dit alles is vooral buitenkerkelijke kinderen met de Bijbel in contact te brengen en via hen de ouders. Men verwacht bij deze vierde vakantie Bijbelschool 200 à 300 kinderen. Deze zijn uitgenodigd via de evangelisatieclubs, folders en plaatselijke kranten.

Rectificatie. In het nummer van vorige week is aan het eind van het artikel over „Kerk en Tegenkerk” het gironr. van de heer Lentink foutief. Dit moet zijn 937968

Psalm 127 : 3

Op 18 november schonk de Here ons voorspoedig

Timothy Laurens

Michael en Inka
Mc. Dowell-van Seventer
Justin

9240 Densmore Ave North
SEATTLE, W.A. 98103 U.S.A.

U BESPAART ZES GULDEN

als U nu het zo juist verschenen boek van

Ds. C. Vonk

I en II Samuël

bestelt. Prijs f 38,50.

Intekenprijs tot 31 december a.s. f 32,50.

Gaarne zenden wij U een volledig prospectus over de delen die reeds verschenen zijn.

Lieboek & Hooijmeijer b.v.

SINGEL 55 - BARENDRECHT
POSTREKENING 216828

Vakantie . . . naar de Veluwe!!

Onze moderne Bungalow's staan voor U klaar voor Kerst, Oud en Nieuw, en voor het seizoen 1977.

In de bouwvakken van 2-23 juli zijn wij al volgeboekt.

Stel niet uit te boeken, doe het nu.

Camping en Bungalowpark

„Ackersate”

Harremaatweg 26, Voorthuizen
Telefoon 03429-1274

17 december 1936-1976

Vandaag gedenken onze ouders

P. G. van Zwieten

en

H. H. van Zwieten-Lenstra

hun huwelijksdag.

Mea en Klaas,
Herma, Esther, Klaas

Herma en Hans,
Herma, Jacob-Pieter,
Hano, Mea, Kees

Janny en Dick,
Hermo, Maarten,
Jacqueline, Heleen,
Beatrix

Beatrix en Ton,
Pieter, Henk-Jan,
Christian

Petra en Gerard,
Geranda, Erlinde,
Jan Peter

Kees en Lumien,

Heleen en Co

Gera en Dick,
Sandra, Martijn

Henk Jan en Riet

Wim

Piet

Lucas 24 vers 15.

Dennienweg 15, Bosch en Duin

Heden nam de Here tot Zich onze lieve Man, Vader en Pake

Haitze Wiersma

op de leeftijd van 82 jaar.

„Want door genade zijt gij behouden, door het geloof, en dat niet uit uzelf, het is een gave van God.”
Ef. 2 : 8.

Nijmegen,	J. Wiersma-Bor
Emmeloord,	E. H. Wiersma
	E. Wiersma-Bootsma
	Haitse, Arjen, Bart, Welmoed
Leiden,	B. A. Wiersma
	H. M. Wiersma-Neubauer
	Haitse, André, Maren
Nijmegen,	A. Wiersma
	Jannet, Hanneke
Vleuten,	Sj. G. Wiersma
	I. H. A. Wiersma-Neubauer
	Helma, Haitse, Janneke,
	Helgamarie, Frits
Berkum,	J. H. Wiersma
	A. M. Wiersma-Bijl
	Ada, Janine

Nijmegen, 13 december 1976

Groenewoudseweg 50

De begrafenis heeft donderdag j.l. plaatsgevonden op de Begraafplaats „Rustoord” te Nijmegen.

NU NOG LEVERBAAR !!!

DE HULP BIJ BIJBELSTUDIE
over het boek

DANIËL

van de hand van ds W. G. Visser te Utrecht.

Bestellingen kunt u doen door het bedrag over te maken op giro 575663 t.n.v. G. de Kruijf, Waterhoenlaan 60, Zeist, volgens de hier volgende opgave: 1 ex. f 2,50; 5 ex. f 11,75; 10 ex. f 23,—; 25 ex. f 68,—, exclusief portokosten.

De verschuldigde **PORTOKOSTEN** zijn voor 1 ex. f 1,20; tot 3 ex. f 1,70; tot 6 ex. f 2,75; tot 12 ex. f 4,—; tot 24 ex. f 5,—.

**STICHTING
VERENIGDE
UITVAARTFONDSEN
IN NEDERLAND**

ONZE STICHTING MAAKT GEEN WINST

Ze is een Stichting, welke de gemeenschap wil dienen en het algemeen belang bij haar maatschappelijk streven als uitgangspunt neemt.

Een zestig jaar ervaring stelt haar in staat u een compleet pakket verzekeringen aan te bieden, met als sterkste troef haar lage premies, die gedurende de gehele looptijd onveranderd blijven.

Tevens verzorgt zij begrafeningen (ook voor niet verzekerden).

Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot haar kantoor Enschede, Haaksbergerstraat 231 hoek Getfertsingel, telefoon 053-31 95 35 - 32 36 93.
Kantooruren 8.30-12.30 - 13.30-17.00 uur.

Redactieleden:

Drs H. de Jong; Mr. dr J. Meulink; D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma; Ds H. Smit

Adres van de Redactie:

K. Muller, H. Pootlaan 242, Alkmaar, tel. 072-16767

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, Zeist,
tel. 03404 - 12452.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Merelhoven 23, Capelle a/d IJssel, tel. 010 - 504178

Abonnementsprijs:

f 35,— per jaar of f 18,50 per halfjaar.
Buitenland f 45,— per jaar of f 60,— per luchtpost.
Giro 40 49 45.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 dec. eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.